

„az idegeneknek évek óta nem ismert tódulása tapasztható“

Pest és Buda középkorban virágzó külföldi kapcsolatai a török hódoltság idején megszűntek. A XVI. század közepe táján már csak elvétve látogattak ide keleti érdekességet kereső utazók. Ez az állapot hosszú ideig fennmaradt. Még a két város egyesítését követően sem gondoltak fővárosunk idegenforgalmának szervezett előmozdítására. Pedig

örömmel látták, hogy a fejlődő Budapest szórakozóhelyeit egyre szívesebben keresik fel a délkeletről jövő — szerb, román stb. — nagykereskedők. Bécs idegenforgalmához képest azonban ez alig számított. Budapest még nem versenyezhetett Béccsel.

Egyes előrelátó várospolitikusok (Andrássy Gyula külpolitikai elképzelései nyomán) Budapest

idegenforgalmának fellendülését a délkeleti kapcsolatok kiépítésétől és egyes ápolásától várták.

A Balkán félsziget a múlt század végén még a török birodalomhoz tartozott, fejletlen közlekedési hálózattal, megoldatlan nemzetiségi kérdésekkel. A Balkán népei azonban önállóságra törekedtek. A kapcsolat felvétele velük gyümölcsözőnek tűnt, hiszen Budapest az ottani városokat megelőzte gazdasági, kulturális és minden egyéb fejlődésben, így példát mutatott nekik.

Híre jött, hogy 1887-ben a szerbiai Nis városa fontos vasúti csomóponttá válik. Közöbön állt ugyanis az onnan egyrészt Szalonikába, másrészt Konstantinápolyba vezető vasúti szakaszok megnyitása (egy tíz évvel előbbi nemzetközi szerződés kötelezettsége alapján).

A várospolitikával foglalkozó polgárok akkor egy alig 300 főnyi — aránylag zártkörű és az országos politikába nem avatkozó — társaságba, a „Fővárosi Egylet”-be tömörültek. A Budapest fejlesztését éberrel figyelő és segítő Egylet 1887. május 3-i ülésén Weiss Berthold (az első fővárosi konzervgyár, majd Manfréd öcsésével együtt a híres csepeli Weiss Művek alapítója) rámutatott Budapest délkeleti kapcsolatainak a balkáni vasúti közlekedés javulásától várható előnyeire. Javaslatára az Egylet hattagú bizottságot küldött ki annak tanulmányozására, „mi módon volna az idegenek forgalma emelhető Budapesten, tekintettel a legközelebbi megnyitandó keleti vasutakra”.

A jelentést Weiss Berthold állította össze. Részletesen ismertet-

te a Budapest—Belgrád—Szaloniki útvonal, majd az ebből kiágazó Nis—Konstantinápoly vasút főbb állomásait. Az akkori átlagos 6 (osztrák) mérföldes, vagyis kb. 43 km-es óránkénti gyorsvonati sebességet véve a Budapest—Szaloniki közötti 1040 km-es távolság a jövőben 24 órányira, Athén 62, Alexandria kb. 80 órányira rövidül. Érdemes tehát az ennyire közel kerülő délkeletet megismerni, és vele kapcsolatot teremteni.

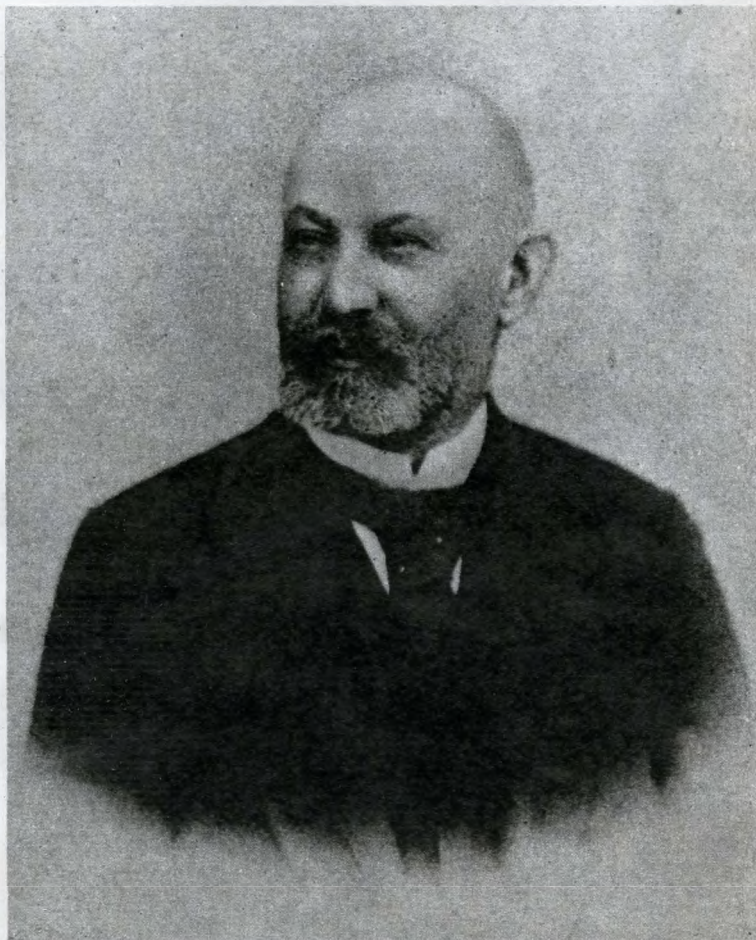
Weiss Berthold beszámolója az említett útvonalak minden jelentősebb állomásával foglalkozott (lakosság, gazdasági élet stb.). Kiemelte a 110 ezer lakosú, nagy, több évezredes múltú kereskedővárost, Szalonikit, amellyel különösen érdemes jó kapcsolatot kiépíteni, mert tőle Budapest éppen olyan távolságra esik, melynél a hosszú vasúti utazás után „minden utas érzi a nyugalom és a szórakozás feltétlen szükségét, a mit Budapesten kielégíthet”.

A jelentés a várható utasforgalmat Konstantinápoly irányából évi 15, Szaloniki felől 10, összesen 25 ezer főre becsülte.

„Ezeket a keleti látogatókat kell ide vonzanunk és itt lebilincselnünk. Nemcsak az ebből származó jövedelem legyen az, ami a hivatásunk teljesítését kötelességünké teszi, hanem az az öntudat is, hogy a mennyiben a Szalonikiig és Konstantinápolyig élő népeket arra szoríthatjuk, hogy Budapesten keressék a művelődés egyik gócpontját, egyúttal Budapest és Magyarország politikai megintellektuális befolyását e népekre alig sejtett mértékben fokozhatjuk.”

Weiss Berthold beszámolója a

Weiss Berthold (1845—1915)

A BALKÁN VASÚT 1888

gyakorlott üzletember tájékozottságával foglalta össze az ajánlott tennivalókat:

— Fővárosunk főbb nevezeteseit bemutató rövid, olcsó és gyakorlati (!) útmutatók kiadása szerb, bolgár, török és görög nyelven; terjesztésük egyelőre a nagyobb kereskedők, kaszinók és fogadók, majd a vasútvonalak megnyitása után, az állomások közegei és az egész vonalat beutazó vasutasok útján történjék.

— A vasút menti városok alkal-

mas helyein, a nagyobb pályaudvarokban Budapest panorámáinak (látképek, terek, épületek, kertek stb.) elhelyezése.

— Később egy hetenként megjelenő „hirdető” kiadása és kiosztása a vasúti vonalakon; ez a „multság hirdető” az illető nyelveken leírná a különféle nemzetiségeket különösen érdeklő helyeket és berendezéseket! Ki kellene emelni a főváros gyógyforrásainak és ásványvizeinek gazdagságát.

Mindezen tevékenységekbe a fővároson kívül az érdekelt magánszemélyeket is be kellene vonni, különösen a fogadók és a mulatóhelyek tulajdonosait; mindezek hirdessenek közösen a vasútvonal főbb állomásain, vendéglőiben, fogadóiban, valamint a vasúti kocsikban. Be kell vonni a budapesti nagykereskedők és ipartelepek kiküldött ügynökeit is.

Közhírré kell tenni minden nagyobb mulatságot (lőversenyt, ünnepséget, kiállítás stb.) a

szomszédos keleten, az illető ország nyelvén.

Mindezekhez megfelelő propagandaszervről is kell gondoskodni — fejezte be Weiss Berthold tanulságos beszámolóját.

E röviden ismertetett tanulmány volt tehát a fővárosi idegenforgalmi tevékenység elindítója. Mint látszik, nemcsak fővárosi, hanem országos érdekű ügyet vetett fel. Így is fogadták több helyütt.

A Fővárosi Egyletből indult

BUDAPEST ÉRDEKEI

ÉS

A KELETI VASUTAK.

IRTA

WEISS BERTHOLD.

16.

BUDAPEST.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

1887.

Weisz Berthold emlékiratának címlapja

A perzsa sah Budapesten 1889-ben

kezdemenyezésre *Baross Gábor*, a kor kiváló közlekedésügyi minisztere azonnal felfigyelt. Értesítette a fővárost az érdekelt keleti vasutakkal kötött megállapodásairól. Eszerint a Páris—Bécs közötti gyorsvonati forgalomhoz csatlakozóan a külföldi, de a magyar vasutakon is, körutazási jegyeket adnak ki 40 napi érvénnyel, a Bécs—Konstantinápoly közötti útvonalra. A 40 napon belül az utazást tetszés szerint — így Budapesten is — meg lehetett szakítani. A tárgyalásokon elhangzott ígérek szerint rövidesen mérsékelt áru menettérti jegyeket adnak ki Budapest és Konstantinápoly között.

Ami a lassan gördülő hivatalos fővárosi igazgatást illeti, a következő évben (1888-ban) az idegenforgalom emelésére 15 tagú külön bizottságot küldtek ki, mégpedig válogatottan előkelő összeállításban. (*Kammermayer* polgármester elnöklete alatt gróf *Andrássy Gyula*, gróf *Szapáry Gyula*, báró *Lipthay Béla*, *Darányi Ignác*, *Tolnay Lajos*, *Jálics Kálmán*, *Pucher József*, *Matlekovics Sándor*, *Jókai Mór*, *Falk Zsigmond*, *Fenyvessy Adolf*, *Királyi Pál* stb.) A bizottság összetétele is bizonyítja, hogy a dél-keleti kapcsolatoknak nagy külpolitikai jelentőséget is tulajdonítottak.

Az idegenforgalom fejlesztésére, soron kívül, 5000 forintot szavazott meg a közgyűlés. Ezt a belügyminiszter helyeselte (nagy szó!), és tudomásul vette, bár az általa régebben jóváhagyott évi költségvetésben nem szerepelt. Jelezte egyúttal, hogy e célra országos bizottság alakítását is tervezik. A főváros kerülje el az esetleges hatásköri összeütközéseket.

Külföldről, török és görög részről is indult kapcsolatkeresés. Az 1888. évben Szalonikiból, majd Konstantinápolyból (akkori kifejezéssel) „kérővonat” érkezett a magyar főváros látogatására. Budapest hatósága és közönsége rendkívül szívélyesen fogadta a vendégeket. Bár Budapest a „főváros” nevet viselte — nem szokott hozzá külföldi vendégek hivatalos fogadásához.

Az 1888 márciusában kiküldött különbizottság tagjainak száma később 22-re emelkedett. Sokat nyert dr. *Vámbéry Armin*nak, a hírneves orientalistának és *Kőrösi József*nek, a fővárosi statisztikai hivatal igazgatójának bekapcsolódásával. Így a hivatalos statisztika is megkezdte munkáját.

A bizottság 1889 júniusában kimerítő jelentésben számolt be első évi működéséről. Elsőrendű feladatként emelte ki a külföld

érdeklődésének felkeltését. „*Az idegenforgalom Bécsig eljut, de a magyar határt már csak igen kis mértékben lépi át.*” Gondoskodtak róla, hogy Budapestet írásban és képekben bemutassák. A csinos kiállításban, rajzokkal megjelenő ismertetőt lefordították német, francia, angol, szerb, román, bolgár, görög és török nyelvre. Egyelőre 13 000 példányban adták ki (nyelvenként 1—3 ezer példányban). Kozmata udvari fényképész elkészítette Budapest panorámáját (a pesti oldalt 180, a budait 220 cm méretben, ötven példányban, darabonként 5 forintjával árusították). A fővárost ismertető fényképek-ből albumokat állítottak össze (példányonként 6 forintért).

Nagyobb nehézséggel járt viszont az ismertetések és fényképek megfelelő terjesztése. A bizottság írásban kérte fel a nagy külföldi utazási irodákat, tengerhajózási vállalatokat, híres szállodákat, előkelő fürdőhelyeket a közreműködésre. Egy részük nem is válaszolt. A bizottság jelentése kiemeli a Cook és fiai utazási vállalat bécsi irodájának szívességét, itt Cook személyesen érdeklődött. E bécsi iroda havonta máris mintegy 30 külföldit irányított Pestre.

A fővárosi bizottság sajtóirodát is szervezett. Ez igyekezett a külföldi nagy lapokat ellátni ismertetőikkel. Sajnos — egyes konstantinápolyi (francia nyelvű) lapokon kívül — majdnem sikertelenül.

A jelentés egyéb gyakorlati kérdésekre is rámutatott. Így pl. a kedvezményes vasúti jegyek bevezetésére, a szállodai árak megfelelő kifüggesztésére a szobákban, a társaskocsi-közlekedés hiányosságaira, a fővárosi „mulatóhelyek” és kirándulóhelyek fejlesztésének szükségességére stb.

A jelentés végül megállapítja, hogy a megtett intézkedések hatására „*az idegeneknek évek óta nem ismert tudulása tapasztalható*” mind a főváros szállodáiba, mind az üzletekbe.

Nem sokkal e jelentés közzététele után kapta az értesítést a főváros tanácsa, hogy a perzsa sah 1889. augusztus 26-án budapesti látogatásra készül. A Bécsből hajóval érkező előkelőséget a hajóállomástól az Angol Királynő szállóig vezető útvonal ablakainak feldiszítésével és esti kivilágításával fogadták.

A városvezetés érdeklődésének erősödését mutatja, hogy a főváros statisztikai hivatala céltudatosan kezdett foglalkozni az idegenforgalommal. Első hivatalos jelentését az 1889. július hónapjáról adta közzé. A főváros szállodái-

A régi török kávéházakból alakult „café chantant”

ban megszállt — nem helybeli — 7903 vendég közül 2405 volt a külföldi (31%). Legtöbben természetesen Ausztriából érkeztek (1300 fő, köztük 906 Bécsből). A Balkán félszigetről 449, Németországból 360 látogató szállt meg. A Balkánról jöttek közül 200 Romániából, 105 Szerbiából, 61 Törökországból, 45 Bulgáriából, 21 Bosznia-Hercegovinából, 17 Görögországból érkezett.

Európa többi államainak utasai: Franciaországból 62, Nagy-Britanniából 51, Oroszországból 39, Olaszországból 28, Svájcól 19, a Pireneus félszigetről (Spanyolország—Portugália) 7. Amerikából 46 idegen érkezett, köztük 37 az Egyesült Államokból. Ázsiából összesen 9, Afrikából 2.

E hivatalos statisztikával zárult le fővárosunk idegenforgalmi tevékenységének kezdeti szakasza. Az idegenforgalom szervezése rö-

videsen összekapcsolódott az ország millenniumi ünnepségeinek előkészületeivel. Mindenesetre 1888 táján Budapest — a Duna-

medencében elfoglalt központi helyzetének megfelelően — a hagyományos osztrák külpolitikától függetlenül a Balkán felé

próbált kapcsolatokat keresni. Érdekes, hogy ez a kapcsolatkeresés inkább a törökök, mint a szláv népek között járt sikerrel.

Éjfél tájt a Keleti Expressz Konstantinápolyba indulásával kezdődött a nap mind a Keleti, mind a Nyugati pályaudvaron

A vonatok indulása Budapestről.

Érvényes 1898. évi május hó 1-től.

A keleti pályaudvaron				A nyugoti pályaudvaron					
vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra	perc	vonat neme	hová
délelőtt				délelőtt					
902	12	20	k. e. v.	Konstantinápoly	1702	12	00	k. e. v.	Konstantinápoly
102	12	40	»	Bécs, Páris, London	102	1	00	»	Bécs, Páris, London
32	6	25	v. v.	N.-Kanizsa	166	5	55	sz. v.	Palota-Ujpest
604	6	45	gy. v.	Gyulafehérvár, N.-Szeben	110	6	10	ost.e.v.	Bécs, Ostende
10	6	50	sz. v.	Bécs, Graz	124	6	15	sz. v.	Érsekujvár
402	7	10	gy. v.	Kassa, Munkács	4102	6	30	»	Esztergom
1002	7	15	»	Zágráb, Fiume, Róma	6102	6	40	»	Czegléd, Szolnok
304	7	30	»	Ruttka, Berlin	168	6	50	»	Palota-Ujpest
320	7	35	sz. v.	Hatvan	6012	6	55	v. v.	Lajos-Mizse
906	7	35	»	Belgrád, Brod, N.-Kanizsa	1402	7	35	gy. v.	Zsolna, Berlin
1508	7	50	»	Kassa, Poprad-Felka	106	8	05	»	Bécs
1008	8	00	»	Zágráb, Fiume, Pécs	708	8	15	gy. v.	Temesvár, Orsova
606	8	10	»	Arad, Brassó	712	8	30	sz. v.	Temesvár
506	8	30	»	Kolozsvár, Brassó	142	8	40	»	Nagy-Maros
6	8	50	gy. v.	Bécs, Graz	170	9	05	»	Palota-Ujpest